

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان کهگلویه و بویراحمد

مرکز آموزش مداوم جامعه پزشکی

راهنمای روش تدریس در برنامه های آموزش مداوم

مقدمه:

تدریس عبارت است از تعامل یا رفتار متقابل مدرس و فراگیر ، بر اساس طراحی منظم و هدفدار مدرس، برای ایجاد تغییر در رفتار فراگیر. امروزه در حوزه آموزش فراگیران، بحث روش های تدریس یکی از چالش های مدرسان محسوب می شود و بکارگیری روش تدریس مناسب با هر ماده و محتوای درسی از اهمیت خاصی برخوردار است. به عبارت دیگر، یکی از مسائل اساسی که در حال حاضر نظام های آموزشی با آن روبرو است، بحث ایجاد نوآوری و تغییر در روش های تدریس است که می تواند در متناسب سازی محتوا و روش های آموزشی با زندگی، نقش مهمی ایفا نمایند. اگر محتوای آموزشی با بهترین روشها، تدریس نشود، کارآمد نخواهد بود و به نظر می رسد چگونگی تدریس از محتوای آن مهم تر است؛ زیرا متون آموزشی همه جا یافت می شود، اما راهبردها و شیوه های تدریس خوب می تواند تضمین کننده یادگیری باشد. روش های متنوعی برای تدریس وجود دارد که هر کدام برای شرایط و درس و محتوای خاصی مناسب است، لذا مدرس و برنامه ریز باید با توجه به هدف های آموزشی، موضوع درس، خصوصیات فراگیران، امکانات موجود، جو حاکم بر کلاس، تعداد فراگیران، زمان در اختیار کلاس و ده ها مساله دیگر، مناسب ترین روش تدریس را انتخاب کند. در برنامه های آموزش مداوم نیز بحث روش تدریس مدرس بسیار مهم می باشد. هدف از این راهنما فراهم کردن راهنمایی برای روش تدریس در برنامه های آموزش مداوم می باشد.

انواع برنامه های آموزش مداوم

انواع برنامه های آموزش مداوم شامل برنامه های وبیناری، برنامه های حضوری و برنامه های غیرحضوری می باشد که در هر کدام از این برنامه ها از روش های مختلفی استفاده می گردد.

روش های مورد استفاده در انواع برنامه های وبیناری آموزش مداوم

برنامه های وبیناری آموزش مداوم در حال حاضر به صورت همایش های سالیانه به صورت مجازی، سمپوزیوم مجازی، کنفرانس مجازی و برنامه محدود دانشگاهی می باشد.

همایش گردهمایی رسمی متشکل از متخصصین و افراد با تجربه که در آن نتایج تحقیقات و پژوهشهای انجام شده در موضوع علمی مشخص به صورت مقاله، سخنرانی و پوستر ارائه شده و به شکل دوره ای از ۱ تا ۵ سال یکبار تکرار می گردد. طول مدت همایش دو روز یا بیشتر است. برای برگزاری هر کنگره تشکیل تعدادی کمیته تخصصی ضرورت دارد. همایش بین المللی با حضور اساتید و پژوهشگران بر جسته خارجی تشکیل می گردد (علاوه بر داشتن تعاریف همایش ملی) حداقل ۲۰٪ مقالات ارائه شده در همایش بین المللی حاصل تحقیقات و پژوهشهای انجام شده در سایر کشورها است. در همایش های مجازی از سمپوزیوم، کنفرانس مجازی، سخنرانی های کلیدی، سخنرانی کوتاه، پوستر الکترونیک و کارگاه استفاده می گردد. همایش مجازی حداقل در دو روز برگزار می شود و حداکثر تعداد نفرات در تالار اصلی ۵۰۰ نفر و و سایر تالارها ۱۵۰ نفر می باشد. ارائه مقاله و پوستر در همایش می بایست صورت گیرد.

سمپوزیوم مجازی گرد هم آیی تخصصی در راستای برگزاری سخنرانی، بحث و گفتگوهای گروهی درباره ی موضوعهای ویژه و از پیش تعیین شده پیرامون جستارهای علمی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و غیره که با نتیجه گیری در پایان همراه است. عنصر اصلی در سمپوزیوم، موضوع واحد آن است. در برنامه های آموزش مداوم سمپوزیوم حداکثر در یک روز و حداکثر سه ساعت خواهد بود. در همایش ها جلسه ای است برنامه ریزی شده که به صورت موازی با سایر جلسات همایش برای ارایه مطالب علمی و تجربیات حول محور یک موضوع خاص در قالب سخنرانی های کوتاه (حداکثر نیمی از زمان اختصاص داده شده) در کنار بحث و گفت و گوی برگزار کنندگان و شرکت کنندگان همایش خواهد بود. به منظور آموزش مسائل علمی تخصصی و فوق تخصصی در باره موضوعی خاص به صورت سخنرانی، کارگروهی، بحث و ارائه مقاله برگزار می گردد و هر یک از سخنرانان در باره جنبه خاصی از موضوع به بحث می پردازند، مخاطبین سمپوزیوم افراد متخصص و صاحب نظر می باشند. طول مدت سمپوزیوم معمولاً (۱) روز است. سخنران یا سخنرانان به صورت زنده به ارائه محتوای برنامه پرداخته و آموزش گیرندگان در فاصله دور از محل ارائه آموزش از طریق یک سامانه یا نرم افزار محتوا را به صورت صوتی و تصویری رخ وهم زمان مشاهده می کند.

کنفرانس، نشستها و اجتماعاتی است که به منظور شور و بحث در یک زمینه خاص تشکیل می‌گردد و در آن افراد نقطه نظرات خود را درباره مسائل و مشکلات مهم از طریق سخنرانی، جلسات پرسش و پاسخ، میزگرد و گزارش موارد جالب (Case Report) مطرح می‌نمایند. این نشستها می‌تواند در طی یک روز یا به صورت جلسات دوره ای تشکیل گردد. چنانچه این جلسات بصورت ادواری تشکیل شود به آن کنفرانس های دوره ای اطلاق می‌شود. کنفرانس ادواری حداکثر در یک روز به فواصل حداقل یک هفته در مورد یک موضوع مشخص برگزار می‌گردد. کنفرانس مجازی نیز حداکثر در یک روز و حداکثر سه ساعت خواهد بود. تعداد افراد در برنامه های کنفرانس و سمپوزیوم مجازی ۱۵۰ نفر و مدت زمان حداقل یک ساعت و ربع و حداکثر سه ساعت است. بازه زمانی مجاز برنامه از ۷ صبح تا ۱۰ شب می‌باشد.

در همایش سخنرانی کلیدی جلسه ای است که در آن افراد برجسته و صاحب نظر در موضوعات خاص (محور و زیرمحورهای همایش) در قالب سخنرانی های ۳۰ دقیقه ای به بیان مطالب علمی و نیز تجربیات خود می‌پردازند و در پایان فرصت پرسش و پاسخ با شرکت کنندگان فراهم می‌شود.

سخنرانی های کوتاه در همایش جلسه ای است به صورت موازی با سایر جلسات همایش که در آن تجربیات پژوهشی شرکت کنندگان در قالب سخنرانی های کوتاه (۵ دقیقه ارایه و ۳ دقیقه پرسش و پاسخ) حول محور یک موضوع مشخص ارایه می‌شود. (با ارسال خلاصه مقاله و طی مراحل داوری).

در همایش پوستر الکترونیک جلسه ای است به صورت موازی با سایر جلسات همایش که در آن تجربیات پژوهشی یا توسعه ای شرکت کنندگان در قالب ارایه های کوتاه و در محل نصب پوسترها (۳ دقیقه ارایه و ۲ دقیقه پرسش و پاسخ) به صورت نصب روی پانل یا e-poster حول محور یک موضوع مشخص ارایه می‌شود. (با ارسال خلاصه مقاله و طی مراحل داوری)

در همایش کارگاه برنامه ای است که جهت تقویت مهارت های حرفه ای شرکت کنندگان برگزار می‌گردد. و در گروههای کوچک جهت تبادل اندیشه ها، تجربیات و دیدگاهها، شرکت کنندگان به شور و مشورت می‌پردازند. طول آن در همایش های مجازی چند ساعت در یک روز می‌باشد. حداکثر تعداد ۳۰ نفر می‌توانند در کارگاه حضور یابند و در صورتی که پروسیجر بالینی باشد ۱۰ نفر و ۴۰ درصد مطالب آن باید عملی باشد.

برنامه محدود دانشگاهی برنامه ای است که به صورت کنفرانس یا سمپوزیوم توسط مراکز مجری دانشگاهی جهت شرکت مشمولین منتخب از پرسنل و کادر خدمتی حوزه دانشگاه طراحی و اجرا می‌شود. حداکثر تعداد در این برنامه ها ۱۰۰ نفر می‌باشد.

روش های مورد استفاده در انواع برنامه های حضوری آموزش مداوم

علاوه بر برنامه های ذکر شده در بالا دو برنامه دیگر شامل سمینار و برنامه آموزش مستمر بالینی وجود دارد که به صورت حضوری برگزاری می گردد که توضیح داده می شود.

سمینار اجتماعات و گرد همائی است که هدف از تشکیل آن بیان تازه های علمی، مبادله تجربیات و تجدید اطلاعات در جهت چاره جویی و حل مشکلات حرفه ای شرکت کنندگان است به صورت ارائه سخنرانی، میزگرد و جلسات پرسش و پاسخ اداره می گردد. طول مدت آن حداقل ۲ روز می باشد.

برنامه های آموزش مستمر بالینی عبارت است از کلیه برنامه های آموزش بالینی جاری که به طور روزانه، هفتگی، ماهانه و مانند آن، به صورت مستمر و بر طبق تقویم خاص از طریق سازمان های مختلف دانشگاهی و مراکز آموزشی درمانی اجرا می گردد. برنامه های آموزشی مستمر بالینی شامل کنفرانس هفتگی، گزارش صبحگاهی، گزارش مرگ و میر، تومور بورد، موارد کلینکوپاتولوژیکال (CPC)، گزارش موردی می باشد. در برنامه های آموزش مداوم حداکثر ۲۰ نفر در جلسات هفتگی آموزشی، کنفرانس های کلینکوپاتولوژیکال (CPC)، گزارش موردی (Case report) حضور دارند و حداکثر ۱۰ نفر در گزارش صبحگاهی، گزارش مرگ و میر، تومور بورد حضور دارند. در این برنامه ها، حداقل ۶ جلسه یک ساعته و حداکثر ۴۲ ساعت جلسات خواهد بود، حداکثر بازه زمانی برگزاری جلسات به مدت یک سال و حداکثر فاصله بین جلسات ۲ ماه یکبار می باشد.

روش تدریس مورد استفاده در اکثر برنامه ها می تواند شامل سخنرانی، بازگویی، پرسش و پاسخ، بحث گروهی، تمرینی و نمایشی باشد که به اختصار در مورد هر کدام از آنها توضیح داده می شود و مدرس می تواند در یک برنامه آموزش مداوم از یک روش تا چند مورد را مورد استفاده قرار دهد.

سخنرانی

سخنرانی عبارت است از ارائه کلامی دانش و اطلاعات توسط مدرس به گروه یادگیرندگان. در سخنرانی مدرس به طور شفاهی اطلاعات و مفاهیم را، در عرض مدتی که ممکن است از چند دقیقه تا یک ساعت یا بیشتر طول بکشد در کلاس ارائه می دهد. در سخنرانی می توان مدرس را با عنوان پیام دهنده و دانش آموز را به عنوان پیام گیرنده تصور کرد. از این نظر سخنرانی شیوه ای است یک سویه، برای انتقال اطلاعات، که معمولاً فراگیر در آن نقش غیر فعالی دارد. محتوای سخنرانی را مدرس قبل از ورود به کلاس تعیین می کند.

مراحل سخنرانی:

الف-مرحله مقدماتی یا آغاز سخنرانی

آماده کردن زمینه سخنرانی-اعلام موضوع سخنرانی-بیان انتظارات در طول سخنرانی

ب-مرحله میانی سخنرانی

بیان نکته به نکته همراه با مثال و سازماندهی شده

ج-مرحله پایانی سخنرانی

جمع بندی و خلاصه-پاسخ به سوالات-تعیین تکلیف-حسن ختام

فنون آموزشی جهت استفاده در سخنرانی:

۱-بیان هدف های آموزشی و آماده کردن یادگیرندگان(مرور درس های گذشته-طرح یک سوال-بیان یک رویداد یا قصه-استفاده از پیش سازماندهنده)

۲-توضیح دادن

۳-شور و شوق و تحرک(راه رفتن، حرکات بدنی، برقراری تماس چشمی با فرد فرد دانشجویان، بالا و پایین بردن صدا)

۴-گرمی و شوخ طبعی(برقراری روابط دوستانه با دانشجویان، خندانیدن افراد)

۵-پرسیدن سوال و بررسی مشکلات درک فراگیران(تأکید بر موضوعات مهم سخنرانی، تکرار مطالب آموزش داده شده، مشخص شدن قسمت های یادگرفته نشده، جلوگیری از حواس پرتی، تعیین سرعت جلو رفتن کلاس)

۶-یادداشت برداری(از بین رفتن ۶۰ درصد اطلاعات پس از ۲۴ ساعت، عدم اجبار)

۷-دادن تکلیف (تکلیف مطالب آموزش داده شده، تکلیف مطلب تازه، تکلیف فراتر از یادگیری کلاسی)(تکلیفی که از عهده برآیند، چک کردن تکالیف و دادن نمره و امتیاز)

استفاده از روش سخنرانی زمانی مفید است که :

-هدف اصلی آموزش، ارائه اطلاعات باشد.

-اطلاعات به جز نزد مدرس جای دیگری در دسترس نیست.

-اطلاعات پراکنده اند.

-نگه داری مطالب در حافظه برای مدتی طولانی ضروری نیست.

- مقدمه ای برای آغاز فعالیت یادگیری عرضه شود و فعالیت اصلی با روش دیگری دنبال گردد.

استفاده از روش سخنرانی در موارد زیر مناسب نیست:

- ۱- هدف آموزش کاربرد مهارتها را نشانه بگیرد.
- ۲- هدف آموزش در برگرنده تغییر نگرش باشد.
- ۳- اطلاعات پیچیده و انتزاعی باشند و به تجزیه و تحلیل، ترکیب و ارزشیابی نیاز داشته باشند.
- ۴- مشارکت یادگیرندگان اساسی و سازنده تلقی شوند.

شیوه بازگویی

بازگویی شیوه ای است که مدرس بکار می برد تا فراگیر را در بیاد سپردن قواعد، فرمولها، تعاریف و اصطلاحات تشویق کند. در بازگویی معمولاً مدرس از فراگیر انتظار دارد که موضوع بیاد سپرده را کلمه به کلمه بیان کند.

شیوه پرسش و پاسخ

شیوه پرسش و پاسخ شیوه ای است که مدرس به وسیله آن فراگیر را به تفکر در باره مفهومی جدید یا بیان مطالبی فرا گرفته شده تشویق می کند. مدرس، وقتی که می خواهد مفهوم دقیقی را در کلاس مطرح نماید یا توجه فراگیران را به موضوعی جلب کند شیوه پرسش و پاسخ را به کار می برد و نیز بدین وسیله فراگیر را تشویق می کند تا اطلاع خود را درباره موضوعی بیان کند ممکن است برای مرور کردن مطالبی که قبلاً تدریس شده اند مفید باشد، یا وسیله خوبی برای ارزشیابی میزان درک فراگیر از مفهوم مورد نظر باشد.

بحث گروهی

به فراهم کردن موقعیتی گفته می شود که در آن یادگیرندگان با همدیگر، یا با مدرس به گفتگو می پردازند تا اطلاعات، اندیشه ها و عقاید را مبادله کنند یا با کمک هم به حل مسائل بپردازند. روشی است برای تحریک اندیشیدن، به چالش کشیدن نگرش ها و باورها و پرورش مهارت های میان فردی (گوش دادن به صحبت های دیگران، تحمل دیدگاه مخالف دیدگاه خود، رعایت حق آزادی افراد دیگر، واری انتقادی درک و فهم، نگرش ها و ارزشیابی خود و دیگران).

شکل های بحث گروهی:

۱- بحث تمامی کلاسی (Whole class discussion)

۲- بحث گروه‌های کوچک (Small group discussion)

مراحل روش بحث گروهی تمامی کلاس:

- ۱- انتخاب موضوع بحث (موضوع های مورد توافق همگان-موضوع های بحث انگیز)
- ۲- یافتن زمینه مشترک برای بحث (آماده کردن فراگیران با خواندن کتاب، مقاله)
- ۳- بیان هدف های آموزشی و محدوده زمانی (رسیدن به نتیجه گیری و جلوگیری از به هدر رفتن نیروی افراد)
- ۴- ترتیب دادن چگونگی نشستن افراد در جلسه بحث گروهی (نشستن دایره ای و نشستن مدرس در جایی از این دایره)
- ۵- هدایت جریان بحث (نقش حداقل مدرس) نقش هنگام به بن بست رسیدن و انحراف از مسیر، نگه داشتن نوبت افراد کلاس و نظم جلسه))

بحث گروه‌های کوچک:

در بحث گروه‌های کوچک دانشجویان کلاس به گروه‌های ۴ تا ۶ نفری تقسیم می شوند و هر یک از این گروه‌ها جداگانه به بحث می پردازند.

بحث در مورد موضوع واحد یا بخشی از یک موضوع کلی است. هر گروه نیازمند یک رهبر، منشی است. نقش معلم سرکشی مرتب به گروه‌ها و هدایت آنها را دارد. ارائه گزارش هر کدام از گروه‌ها به کلاس انجام خواهد شد.

امتیازهای بحث گروهی:

مفید برای آموزش هدف های سطح بالای یادگیری

افزایش سطح انگیزش دانشجو

کارساز در تغییر نگرش

درگیری مستقیم فراگیر در یادگیری

آموختن بیان نظرات، توجیه اندیشه ها و تحمل نظرهای مخالف

امتحان اندیشه ها، پیگیری علاقه شخصی، قبول مسئولیت

شیوه تمـرینی

مدرس معمولاً بوسیله تمرین، فراگیر را به تکرار مطلب یا کاربرد آن تشویق می کند تا فراگیر در موضوع مورد نظر تبحر لازم را کسب کند. مثلاً مدرس انگلیسی از فراگیر می خواهد پس از یادگرفتن طرز ساختن جملات شرطی، پنج جمله شرطی بسازد.

شیوه نمایشی

نمایشی است برای انتقال مهارتی از مدرس به اعضای گروه یادگیرنده و نهایتاً انجام تکلیف یادگیری در حد استاندارد و رضایت بخش توسط یادگیرنده. جهت کسب تسلط بر مهارت حرکتی مطلوب است. در این شیوه مدرس معمولاً، برای فهماندن مطلبی خاص به فراگیران، از وسایل و اشیاء گوناگون استفاده می کند. مثلاً برای نشان دادن نحوه صحیح مسواک زدن از یک مولاژ دندان و مسواک استفاده می کند. در گروه های کوچک کاربری مطلوب دارد (۵-۲۰ نفر).

مراحل روش نمایشی:

۱- آمادگی

آماده کردن وسایل

۲- توضیح

هدف از نمایش-انتظارات از فراگیران

۳-نمایش دادن

نشان دادن مهارت به فراگیران

۴-آزمایش و سنجش

آزمون مهارت فراگیران

نقش مدرس در روش نمایشی

آماده سازی تجهیزات مناسب برای نمایش

کسب توانایی نمایش و نشان دادن تسلط در انجام فعالیت

توصیف گام های عملیات

بررسی روند کار و پاسخ گویی به سئوالات

کمک به تمرین

نقش یادگیرنده در روش نمایشی

درک هدف نمایش

گوش دادن فعال و دیدن با دقت

سئوال پرسیدن

پیشنهاد ایده های جدید یا روش های جایگزین

تمرین گام های روند انجام کار